

Podstawy prawa karnego wykonawczego

- zajęcia nr 3 i 4

rok akademicki 2018/2019

Aleksandra Polak-Kruszyk

Uniwersytet
Wrocławski

Wydział Prawa,
Administracji i Ekonomii

KATEDRA PRAWA KARNEGO WYKONAWCZEGO

Organy postępowania wykonawczego

- ▶ Organy postępowania wykonawczego zostały określone na początku części ogólnej kodeksu karnego wykonawczego, tj. w art. 2.
- ▶ Są to:
 - sąd pierwszej instancji lub inny sąd równorzędny;
 - sąd penitencjarny;
 - referendarz sądowy;
 - prezes sądu lub upoważniony sędzia;
 - sędzia penitencjarny;
 - dyrektor zakładu karnego, aresztu śledczego, a także dyrektor okręgowy i Dyrektor Generalny Służby Więziennej albo osoba kierująca innym zakładem przewidzianym w przepisach prawa karnego wykonawczego oraz komisja penitencjarna;
 - sądowy kurator zawodowy oraz kierownik zespołu kuratorskiej służby sądowej;
 - sądowy lub administracyjny organ egzekucyjny;
 - naczelnik urzędu skarbowego;
 - odpowiedni terenowy organ administracji rządowej lub samorządu terytorialnego;
 - inny organ uprawniony przez ustawę do wykonywania orzeczeń.

Organy postępowania wykonawczego

- ▶ **Zakres kompetencyjny**, (tj. przede wszystkim uprawnienia i obowiązki wymienionych organów), jest zróżnicowany.
- ▶ **Za sprawne i zgodne z przepisami prawa karnego wykonawczego orzeczeń sądowych** są odpowiedzialne przede wszystkim organy państwowe, natomiast pozostałe instytucje społeczne jedynie wspomagają ich działalność.
- ▶ Spośród tych organów na pierwszym miejscu kodeks wymienia **sądy oraz sędziów**. Szczegółowe ich kompetencje są określone w różnych przepisach części ogólnej i szczególnej tego kodeksu.

Ad. 1 Sąd I instancji lub inny równoważny sąd

tj. Sąd rejonowy lub okręgowy

- ▶ kieruje orzeczenia do wykonywania, może również umorzyć lub zawiesić ich wykonanie, rozstrzygnąć wątpliwości związane w wykonywaniem, a także orzec o zatarciu skazania (jeśli nie następuje z mocy prawa)
- ▶ orzeka o sprawach dotyczących wykonywania kar: grzywny, ograniczenia wolności, środków karnych i zabezpieczających
- ▶ decyduje o wykonywaniu kary pozbawienia wolności, m.in. o odroczeniu jej wykonywania, warunkowego zwolnienia i udzieleniu przerwy
- ▶ decyduje w sprawach dotyczących wykonywania orzeczenia o warunkowym zawieszeniu kary, jak również warunkowego umorzenia postępowania karnego
- ▶ rozpoznaje skargi skazanego, jeśli określają to przepisy kodeksu karnego wykonawczego

Ad. Sąd penitencjarny

Jest to sąd okręgowy właściwy ze względu na miejsce przebywania skazanego.

Do jego kompetencji należą wszystkie kwestie związane z wykonywaniem kary pozbawienia wolności, wśród których trzeba wymienić:

- orzeczenie o warunkowym zwolnieniu oraz udzieleniu przerwy w wykonywaniu kary,
- podejmowanie innych decyzji dotyczących wykonywania kary względem skazanych, np. stosowania leczenia lub rehabilitacji, zmiany określonego w wyroku rodzaju i typu zakładu karnego,
- rozpoznawanie skarg skazanych (ale również skarg dyrektora zakładu karnego lub aresztu śledczego na określone decyzje sędziego penitencjarnego), jak również wszystkich osób pozbawionych wolności (w tym także w przypadku aresztu, kary porządkowej, środka przymusu skutkującego pozbawieniem wolności, a także środka zabezpieczającego polegającego na umieszczeniu w zakładzie psychiatrycznym)
 - ▶ Ważną funkcję w tym postępowaniu spełnia sąd wyższej instancji - **w przypadku sądu penitencjarnego będzie to** sąd apelacyjny, rozpatrujący zażalenie zgłoszone przez zainteresowane strony

Ad. 3-4 Prezes sądu lub inny upoważniony sędzia

- Wymieniony organ wydaje zarządzenia lub podejmuje decyzje w sprawach, które nie wymagają postanowienia.
- Czynności należące do uprawnień sędziego mogą być wykonywane przez referendarza sądowego z wyjątkiem tych określonych w art. 18 kkw.
-

Ad. 5 Sędzia penitencjarny

Sędzia penitencjarny to organ uczestniczący:

- w wykonywaniu kary pozbawienia wolności, tymczasowego aresztowania, środka zabezpieczającego polegającego na umieszczeniu w zakładzie psychiatrycznym oraz pozostałych środkach izolacyjnych.
- Jego podstawowe funkcje sprowadzają się do:
 - ▶ sprawowania nadzoru nad legalnością i prawidłowością wykonywania kar i środków związanych z pozbawieniem wolności oraz
 - ▶ podejmowania niektórych decyzji np. o wyrażenie zgody na przedłużenie czasu trwania kary dyscyplinarnej w celi izolacyjnej

Ad. 6 Dyrektor zakładu karnego

A także Dyrektor Okręgowy i Dyrektor Generalny Służby Więziennej albo osoba kierująca innym zakładem przewidzianym w przepisach prawa karnego wykonawczego oraz komisja penitencjarna.

- Są to organy wykonujące, w szerokim rozumieniu tego słowa, karę pozbawienia wolności oraz wszystkie inne środki polegające na przymusowej izolacji z wyjątkiem umieszczenia w zakładzie psychiatrycznym.
- Wymienione organy więziennictwa składają się w ogromnej większości z **funkcjonariuszy Służby Więziennej (93,7%)**, a pracownicy cywilni stanowią jedynie 6,3 % całego personelu, który zresztą w wykonywaniu kary pozbawienia wolności korzysta z takich samych uprawnień i ochrony jak funkcjonariusze Służby Więziennej.

Więziennictwo

To jest struktura organizacyjna obejmująca ogół więzień (w Polsce zakładów karnych i aresztów śledczych), w których przymusowo są umieszczani ludzie skazani lub podejrzani o popełnienie przestępstwa lub sprawcy niektórych wykroczeń.

Najważniejszymi elementami więziennictwa są:

- przepisy prawa określające jego cel i zasady działania
- struktura organizacyjna i sposoby zarządzania
- kadra funkcjonariuszy (pracowników) wykonujących prawem określone zadania,
- baza materialna oraz środki finansowe przeznaczone z budżetu państw na realizację zadań więziennictwa

Do najważniejszych aktów prawnych określających zadania i zasady działania więziennictwa oraz charakter tego organu należy zaliczyć:

- kodeks karny wykonawczy
- ustawę o Służbie Więziennej
- ustawę o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej

Ad. 7 Sądowy kurator zawodowy oraz kierownik kuratorskiej służby sądowej

Kolejny bardzo ważny organ realizujący zadania wymiaru sprawiedliwości nie tylko z zakresu prawa karnego, ale również innych ważnych unormowań (np. z prawa rodzinnego lub też cywilnego).

Status i zadania sądowych kuratorów zawodowych określają liczne przepisy prawa, wśród których wymienić możemy:

- ▶ ustawę o kuratorach sądowych
- ▶ kodeks karny wykonawczy- którego liczne przepisy normują zadania kuratorów sądowych (w szczególności)
- ▶ akty podstawowe, spośród których należy wymienić rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 lutego 2013 r. w sprawie sposobu wykonywania obowiązków i uprawnień przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych

Ad. 7 Sądowy kurator zawodowy oraz kierownik kuratorskiej służby sądowej

Działalnością kuratorów sądowych rokrocznie jest objętych kilkaset tysięcy skazanych (sprawców) i byłych skazanych (w 2014 r. takich osób było ok 600 tys.)

Do najważniejszych obowiązków i uprawnień kuratorów możemy zaliczyć:

- ▶ wykonuje karę ograniczenia wolności,
- ▶ wykonuje czynności związane z organizowaniem i kontrolowaniem wykonywania kar z zastosowaniem dozoru elektronicznego
- ▶ wykonuje ważne zadania związane z wykonywaniem dozoru w związku z orzeczonymi środkami polegającymi na poddaniu skazanego (sprawcy) próbie,
- ▶ może składać wnioski do sądu oraz uczestniczyć w posiedzeniach sądu, jeśli przepisy tego wymagają lub zezwalają na takie uczestnictwo,
- ▶ przeprowadza wywiady środowiskowe dotyczące oskarżonych (w trybie 214 kpk) oraz dotyczące skazanych (w trybie 14 kkw)
- ▶ spełnia określoną przepisami funkcję w związku z wykonywaniem kary pozbawienia wolności, a zwłaszcza w jego gestii jest udzielanie pomocy postpenitencjarnej

Ad. 8 Sądowy lub administracyjny organ egzekucyjny

- ▶ Sąd rejonowy i komornik prowadzą egzekucję zasądzonych roszczeń cywilnych, grzywny, świadczenia pieniężnego, należności sądowych według przepisów kodeksu postępowania cywilnego , o ile kodeks postępowania, o ile kodeks karny wykonawczy nie stanowi inaczej.
- ▶ Administracyjnym organem egzekucyjnym jest urząd celny i izba skarbowa.

Ad. 9 Urząd Skarbowy

- Urząd skarbowy prowadzi egzekucję przepadku oraz nawiązki na rzecz Skarbu Państwa według przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, jeśli kodeks karny wykonawczy nie stanowi inaczej.

Ad. 10 Odpowiedni terenowy organ administracji rządowej lub samorządu terytorialnego

Wśród nich możemy wymienić:

- właściwy terenowo odpowiedni organ administracji publicznej w przypadku orzeczenia utraty praw publicznych lub też organy i instytucje, w których skazany pełnił funkcje objęte utratą
- w przypadku orzeczeń zakazów, nakazu lub obowiązku sąd przesyła odpis wyroku właściwemu organowi administracji rządowej lub samorządowej oraz pracodawcy lub instytucji, w których skazany jest zatrudniony lub piastuje objęte zakazem stanowisko
- w razie orzeczenia zakazu przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczenia określonego miejsca pobytu- sąd przesyła właściwej jednostce Policji, a także organowi administracji rządowej lub samorządowej.

Ad 11 Inny uprawniony organ przez ustawę do wykonywania orzeczeń

Wśród nich trzeba wymienić:

- Kancelarię Prezydenta RP, Policję, Żandarmerię Wojskową, Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Straż Graniczną, **stowarzyszenia, organizacje i instytucje**, do których zadań należy społeczna readaptacja skazanych, jak też **kościóły i związki wyznaniowe oraz osoby godne zaufania** współdziałające w zakresie wykonywania kary ograniczenia wolności lub uprawnione do sprawowania dozoru **inne organy, instytucje i jednostki wykonujące środki karne**, np. pracodawca lub instytucja zatrudniająca skazanego, **redakcja czasopism lub innych środków masowego przekazu** czy też **Krajowy Rejestr Karny**.

Postępowanie wykonawcze i pozycja prawna skazanego

Postępowanie wykonawcze zostało unormowane w rozdziale IV kodeksu karnego wykonawczego, którego przepisy mają charakter organizacyjno-ustrojowy i procesowy.

Przepisy zostały ujęte w trzech oddziałach dotyczących:

- wykonywanie orzeczeń
- postępowania przed sądem
- postępowania egzekucyjnego

Przepisy te realizują szczególnie następujące zasady:

- sądowej kontroli organów postępowania wykonawczego
- podporządkowania sądowi procesu wykonywania orzeczeń
- możliwości modyfikacji kar i innych środków w postępowaniu wykonawczym
- równości stron w postępowaniu wykonawczym oraz przestrzegania praw skazanego

Art. 1 § 2 kkw stanowi, że w kwestiach nieuregulowanych w tej ustawie stosuje się odpowiednio przepisy kodeksu postępowania karnego (np. Dotyczące dowodów, świadków)

Organy sądowe

Do organów sądowych należą:

- sąd I instancji
- sąd penitencjarny (a także sąd apelacyjny, gdy np. rozpatruje zażalenia w związku z odmową warunkowych zwolnień)
- prezes sądu lub upoważniony sędzia, jak również prezes sądu penitencjarnego lub sędzia penitencjarny W 2014 r. terapia skazanych uzależnionych była prowadzona w 15 więziennych oddziałach terapeutycznych łącznie dysponującymi 521 miejscami.

Wykonywanie orzeczeń

Przedmiotem postępowania wykonawczego są wyroki sądowe oraz inne orzeczenia sądowe tj. postanowienia, a także zarządzenia wydawane przez uprawnionych sędziów.

Jeśli chodzi o czas wykonywania orzeczeń sądowych, to kodeks karny wykonawczy stanowi, że:

- postępowanie wykonawcze następuje bezzwłocznie po tym, jak orzeczenie staje się wykonalne (art. 9 § 1 k.k.w.)
- postanowienie staje się wykonalne z chwilą uprawomocnienia, chyba, że ustawa stanowi inaczej (art. 9 §3 k.k.w.)

Uprawnienia sądów w postępowaniu wykonawczym

Do uprawnień sądów w postępowaniu wykonawczym należy m. in:

- zarządzenie zebrania informacji o skazanym w drodze wywiadu środowiskowego przez kuratora sądowego
- skierowanie do wykonania orzeczenia skazującego wraz z jego odpisem i ze wzmianką o wykonalności oraz inną niezbędną dokumentacją dot. skazanego
- rozstrzyganie wątpliwości związanych z orzeczeniem sądu, np. zarzutów dotyczących obliczenia kary
- zarządzenie zebrania informacji o skazanym w drodze wywiadu środowiskowego przez kuratora sądowego
- umorzenie postępowania wykonawczego
- zawieszenie postępowania karnego, jeśli np. nie można ująć skazanego lub cierpi on na ciężką chorobę

Postępowanie przed sądem

- sąd orzeka postanowieniem, a w kwestiach tego niewymagających zarządzenia wydaje prezes sądu lub upoważniony sędzia, a jeśli chodzi o sąd penitencjarny - zarządzenia wydaje sędzia penitencjarny
- w postępowaniu wykonawczym sąd orzeka jednoosobowo
- również zażalenia na postanowienia sądu rozpatruje jednoosobowo sąd wyższej instancji

Uczestnicy postępowania wykonawczego przed sądem

Do uczestników postępowania wykonawczego przed sądem należą strony.

Do nich zalicza się:

- prokuratora, który może składać wnioski, a także zażalenia na postanowienia wydane w postępowaniu, jeśli to przewiduje ustawa
- skazanego, który również jest stroną. Może on też korzystać z pomocy obrońcy, ustanowionego w tym postępowaniu, a także wybranego przez niego przedstawiciela, jeśli sąd na wniosek dopuści go do udziału w tym postępowaniu.
- w pewnych przypadkach skazany, który nie ukończył 18 lat albo jest niepełnosprawny, z obrony korzysta obligatoryjnie

Prawa i obowiązki skazanego

ZGODNIE Z KKW SKAZANY JEST PODMIOTEM OKREŚLONYCH W NIM PRAW I OBOWIĄZKÓW

Skazany ma prawo do:

- obrony (w tym korzystania z pomocy obrońcy, bądź dopuszczonego przez sąd przedstawiciela)
- składania wniosków, skarg i próśb
- zaskarżania do sądu decyzji z powodu ich niezgodności z prawem, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej
- wnoszenia zażaleń na postanowienia sądu do sądu wyższej instancji
- składać wnioski o wszczęcie postępowania i brać w nim udział oraz w wypadkach wskazanych w ustawie wnosić zażalenia na postanowienia wydane w postępowaniu wykonawczym.

KATALOG PRAW SKAZANEGO jest katalogiem otwartym !

Postępowanie egzekucyjne

Dotyczy tych uprawomocnionych wyroków i orzeczeń, których istota polega na sankcjach ekonomicznych o różnym stopniu dolegliwości. Zmierzają one do wyrównania szkód o charakterze ekonomicznym, spowodowanych przestępstwem, lub choćby ich zmniejszenia.

- Wyrównanie takich strat może mieć charakter abstrakcyjny, nie dotyczący konkretnej osoby pokrzywdzonej lub jego bliskich (np. kara grzywny, świadczenie pieniężne)
- Lub może być orzekane na rzecz ofiar przestępstwa (np. nawiązka, naprawienie szkody wyrządzonej przestępstwem)
- Przepisy kodeksu karnego wykonawczego przewidują też prawa skazanych do kierowania skarg do innych organów państwowych, o czym była mowa wcześniej, szczególnie do Rzecznika Praw Obywatelskich i Krajowego Mechanizmu Prewencji.

Klasyfikacja zakładów karnych

*Rodzaje i typy zakładów karnych.
Systemy wykonywania kary pozbawienia wolności.*

- Każdego roku trafia do zakładów karnych i aresztów śledczych w Polsce **ponad 85 tys.** osób z różnych tytułów prawnych, a podobna liczba osób jest zwalniana z tych zakładów zgodnie z przepisami prawa.
- Ten proces określa się w penitencjarystyce ruchem osadzonych, do których zalicza się **trzy kategorie osób**, tj. **skazanych na karę pozbawienia wolności, tymczasowo aresztowanych oraz ukaranych (karą aresztu).**
- W 2015 r. liczby te kształtowały się następująco: do ewidencji wpisano 48 873 **skazanych**, 12076 **tymczasowo aresztowanych** i 17 832 **ukaranych** (78 781 ogółem), natomiast skreślono 52049 **skazanych**, 11 232 **tymczasowo aresztowanych** i 22090 **ukaranych** (85 371)

Klasyfikacja zakładów karnych

Kim są skazani ?

- Są to bardzo różni ludzie cechujący się właściwościami dotyczącymi całego społeczeństwa polskiego **takimi jak:** płeć, wiek, wykształcenie, zawód, wykonywanie pracy, stan majątkowy, światopogląd, poglądy polityczne, cechy osobowości, dysfunkcje psychiczne, pochodzenie z dysfunkcyjnych rodzin, czy wreszcie dotknięcie takimi patologicznymi cechami jak alkoholizm czy też narkomania.
- **Tymczasowo aresztowani** stanowią szczególną kategorię osób pozbawionych wolności i dopóki nie zostaną skazani prawomocnym wyrokiem sądowym, nie podlegają zasadniczo kryteriom klasyfikacji. O ich rozmieszczeniu i stopniu izolacji więziennej decydują wymogi związanej z toczącym się postępowaniem karnym.
- Natomiast pozostałe dwie kategorie skazanych (**skazani na karę pozbawienia wolności oraz ukarani na karę aresztu**) tworzą właściwą populację więzienną, będąc skazanymi za popełnione przestępstwo lub też wykroczenie.

Klasyfikacja zakładów karnych

Uwzględniając zatem różne właściwości skazanych, dokonuje się klasyfikacji więźniów, a także więzień.

Obowiązujące prawo karne wykonawcze przyjęło cele klasyfikacji więźniów sformułowane w międzynarodowych standardach, a stanowią je:

- **umożliwienie właściwych warunków do indywidualnego oddziaływania na skazanych:** chodzi tutaj o wybór odpowiedniego systemu wykonywania kary, a także rodzaju i typu zakładu karnego, uwzględniając również środowisko, w którym będą oni odbywać karę. Może oznaczać albo świadome zamierzenie tworzenia środowiska pozytywnego
- **zapobieganie szkodliwym wpływom skazanych nieprzystosowanych społecznie bądź zdemoralizowanych**

W kodeksie karnym wykonawczym uwzględniono jeszcze dwa ważne cele klasyfikacji, tj:

- **zapewnienie skazanym bezpieczeństwa osobistego w czasie odbywania kary**
- **ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwa zakładu karnego przez skazanym stwarzającym poważne zagrożenie (skazani szczególnie niebezpieczni).**

Klasyfikacja zakładów karnych

Jak wygląda klasyfikacja ?

- Na początku odbywania kary następuje zakwalifikowanie skazanego do odpowiedniej grupy klasyfikacyjnej, co określa się jako **klasyfikację początkową (lub wstępną)**.
- Z biegiem czasu, przede wszystkim w wyniku zachowania skazanego, może zajść potrzeba zmiany w klasyfikacji skazanego, np. wobec skazanego zaliczanego do kategorii sprawców niebezpiecznych.
- Wówczas taką decyzję nazywa się **reklasyfikacją lub przeklasyfikowaniem**.
- Dodatkowo, dokonuje się **tzw. klasyfikacji zewnętrznej**, polegającej na skierowaniu skazanego do określonego rodzaju i typu zakładu karnego, a także **klasyfikacji wewnętrznej**, która polega na odpowiednim rozmieszczeniu skazanego w obrębie zakładu karnego, w odpowiedniej celi i na odpowiednim oddziale.

Klasyfikacja zakładów karnych

Kryteria klasyfikacji art. 82 § 2 k.k.w.

Należą do nich w szczególności:

- 1) Płeć,
- 2) Wiek,
- 3) Uprzednie odbywanie kary pozbawienia wolności
- 4) Umyślność lub nieumyślność czynu,
- 5) Czas pozostałej do odbycia kary pozbawienia wolności
- 6) Stan zdrowia fizycznego i psychicznego, w tym stopień uzależnienia od alkoholu, środków odurzających lub psychotropowych
- 7) Stopień demoralizacji i zagrożenia społecznego
- 8) Rodzaj popełnionego przestępstwa

Rodzaje zakładów karnych

Zgodnie z art. 69 k.k.w. karę pozbawienia wolności wykonuje się w następujących rodzajach zakładów karnych:

- 1) zakładach karnych dla młodocianych;
- 2) zakładach karnych dla odbywających karę po raz pierwszy;
- 3) zakładach karnych dla recydywistów penitencjarnych;
- 4) zakładach karnych dla odbywających karę aresztu wojskowego.

Rodzaje zakładów karnych

Zakład karny to miejsce, w którym osoby skazane prawomocnym wyrokiem Sądu odbywają karę pozbawienia wolności, polegającą na przymusowym umieszczeniu skazanej osoby na określony czas w zamkniętym i strzeżonym miejscu.

- W Polsce, zakłady karne podlegają Ministrowi Sprawiedliwości i może on tworzyć nowe zakłady karne w drodze rozporządzeń i zarządzeń. Mogą one być tworzone jako samodzielne zakłady, lub jako wyodrębnione oddziały zakładów karnych i aresztów śledczych.
- O wyróżnieniu rodzajów zakładów karnych przesadza **kategoria osób**, dla których przeznaczona jest określona jednostka. Wymienione typy różnią się stopniem zabezpieczenia i izolacji osadzonych, a także ich obowiązkami i uprawnieniami w zakresie poruszania się po terenie jednostki oraz poza nią.
- Kobiety karę pozbawienia wolności odbywają w odrębnych zakładach karnych lub w wydzielonych oddziałach zakładów dla mężczyzn.

Dla celów klasyfikacji skazanych rodzaje zakładów karnych oznacza się literami :

- Zakład karny dla młodocianych - **M**,
- Zakład karny dla odbywających karę po raz pierwszy - **P**,
- Zakład karny dla recydywistów penitencjarnych - **R**,
- Zakład karny dla odbywających karęaresztu wojskowego - **W**.

Rodzaje zakładów karnych

Zakład karny dla młodocianych art. 84 k.k.w.

- Zakład karny dla młodocianych wyodrębniono w celu odizolowania tej kategorii skazanych od demoralizującego wpływu innych uwiezionych oraz z przekonania, że młodociani stanowią grupę osób znajdujących się jeszcze w fazie rozwoju biologicznego i psychicznego, więc istnieje większa szansa, aniżeli wobec dorosłych, skutecznych oddziaływań na ich postawy.
- W zakładzie karnym dla młodocianych odbywają karę skazani, którzy **nie ukończyli 21 roku życia**.
- Młodocianego, któremu pozostało co najmniej 6 miesięcy do nabycia prawa do ubiegania się o warunkowe zwolnienie lub sprawiającego trudności wychowawcze, poddaje się badaniom psychologicznym. Jeżeli jest to uzasadnione dorosły skazany **po raz pierwszy, wyróżniający się dobrą postawą może odbywać karę w zakładzie karnym dla młodocianych**.
- Młodociani obligatoryjnie odbywają karę w systemie programowanego oddziaływania. Ponadto przepisy regulaminu przewidują, że w zakładach karnych dla młodocianych prowadzi się w szerszym zakresie zajęcia kulturalno oświatowe, sportowe i wychowania fizycznego, organizuje spotkania z rodzinami oraz współpracuje z osobami godnymi zaufania.
- Skazani odbywający karę w zakładach karnych dla młodocianych typu zamkniętego i półotwartego mają **ponadto prawo do dodatkowego widzenia w miesiącu**.
- Wobec młodocianych nie stosuje się surowszych kar dyscyplinarnych.

Rodzaje zakładów karnych

Zakład karny dla odbywających karę po raz pierwszy art. 85 k.k.w.

- W zakładach karnych dla odbywających karę po raz pierwszy osadzeni zostają skazani, którzy nie zostali skierowani do zakładu dla młodocianych, dla recydywistów penitencjarnych czy odbywających karę aresztu wojskowego oraz skazani odbywający zastępczą karę pozbawienia wolności orzeczoną w tej samej sprawie.
- Kryterium decydującym o zakwalifikowaniu do tej grupy jest **fakt uprzedniego odbywania kary pozbawienia wolności** lub kary aresztu, jak i umyślność popełnionych przestępstw lub wykroczeń.
- W tego typu zakładach mogą odbywać karę osoby skazane za przestępstwa nieumyślne.
- Odbywający karę mogą korzystać w zakładzie karnym z zatrudnienia, nauczania oraz zajęć społeczno-wychowawczych i sportowych.

Rodzaje zakładów karnych

Zakład karny dla recydywistów penitencjarnych art. 86 k.k.w.

- W zakładach karnych dla recydywistów penitencjarnych odbywają karę dorośli skazani za przestępstwo umyślne na karę pozbawienia wolności lub zastępczą karę pozbawienia wolności oraz ukarani za wykroczenia umyślne, zasadniczą lub zastępczą karę aresztu, którzy **poprzednio odbywali już takie kary lub karę aresztu wojskowego za umyślne przestępstwa lub wykroczenia**, chyba że szczególne względy resocjalizacyjne przemawiają za skierowaniem ich do zakładu karnego dla odbywających karę po raz pierwszy.
- Stanowią oni kategorię skazanych bardzo surowo traktowanych.
- Wyraża się to przede wszystkim w większym stopniu izolacji i mniejszym zakresie uprawnień.

Rodzaje zakładów karnych

Zakład karny dla odbywających karę aresztu wojskowego art. 87 k.k.w.

- Areszt wojskowy jest karą stosowaną wobec żołnierzy.
- Kary aresztu wojskowego trwają najmniej miesiąc, najwięcej dwa lata.
- Podczas odbywania kary skazany ma obowiązek pracy lub nauki. W tego typu zakładach uwzględnia się przestrzeganie dyscypliny wojskowej i elementów szkoleń wojskowych.
- Skazani umieszczeni są w odrębnych pomieszczeniach przy zachowaniu hierarchii w stopniach wojskowych.
- Areszt wykonywany jest zgodnie z przepisami dotyczącymi kary pozbawienia wolności, chyba że przepisy części wojskowej Kodeksu karnego wykonawczego stanowią inaczej.

Rodzaje zakładów karnych

Zakłady karne dla kobiet

- Skazana kobieta odbywa karę w zakładzie karnym typu półotwartego, chyba że stopień demoralizacji lub względy bezpieczeństwa przemawiają za odbywaniem kary w zakładzie karnym innego typu.
- Kobiecie ciężarnej lub karmiącej zapewnia się opiekę specjalistyczną.
- W celu umożliwienia matce pozbawionej wolności sprawowania stałej i bezpośredniej opieki nad dzieckiem organizuje się przy wskazanych zakładach karnych domy dla matki i dziecka, w których dziecko może przebywać na życzenie matki do ukończenia trzeciego roku życia, chyba że względy wychowawcze lub zdrowotne, potwierdzone opinią lekarza albo psychologa, przemawiają za oddzieleniem dziecka od matki albo za przedłużeniem lub skróceniem tego okresu.
- Decyzje w tym zakresie wymagają zgody sądu opiekuńczego.

Typy zakładów karnych

Zakłady karne każdego rodzaju mogą być organizowane jako zakłady typu:

1) Zamkniętego (art. 90 k.k.w.)

2) Półotwartego (art. 91 k.k.w.)

3) Otwartego (art. 92 k.k.w.)

- Poszczególne typy zakładów różnią się od siebie stopniem zabezpieczenia, stopniem izolacji skazanych oraz wynikającymi z tego obowiązkami i uprawnieniami w zakresie poruszania się wewnątrz zakładu i poza jego obrębem (art. 70 §2 k.k.w.)

Typy zakładów karnych

W zakładzie karnym typu zamkniętego art. 90 k.k.w. :

- Cele mieszkalne skazanych są w zasadzie zamknięte całą dobę, jeśli jednak względy bezpieczeństwa nie stoją na przeszkodzie, cele mogą być otwarte przez określony czas w ciągu dnia (decyzję co do otwarcia podejmuje dyrektor, ustalając porządek wewnętrzny zakładu).
- Skazani powinni być zatrudnieni na terenie zakładu, poza terenem mogą być zatrudnieni jedynie w pełnym systemie konwojowania (nie dotyczy to skazanych niebezpiecznych oraz odbywających karę dożywotniego pozbawienia wolności, którzy mogą wykonywać pracę wyłącznie na terenie zakładu).
- Zajęcie kulturalno- oświatowe, sportowe i nauczanie odbywa się na terenie zakładu.
- Skazani mogą korzystać z własnej bielizny i obuwia, ale korzystanie z własnej odzieży wymaga zezwolenia dyrektora.
- Poruszanie się skazanych po terenie zakładu odbywa się w sposób zorganizowany i pod dozorem.
- Skazanym osadzonym w tego typu zakładzie nie udziela się przepustek, a udzielanie nagród związanych z opuszczeniem zakładu ograniczone jest szczególnymi przepisami.
- Skazany może korzystać z dwóch widzeń w miesiącu (pod dozorem funkcjonariusza, który prowadzi również kontrolę rozmów). Młodociany w zakładzie karnym typu zamkniętego - korzysta z 3 widzeń w miesiącu.
- Kontrolowane są również rozmowy telefoniczne oraz korespondencja.

Typy zakładów karnych

W zakładzie karnym typu półotwartego art. 91 k.k.w. :

- Cele mieszkalne skazanych pozostają otwarte w dzień, w porze nocnej mogą być zamknięte (art.91 k.k.w.).
- Skazani mogą korzystać z własnej odzieży, bielizny, obuwia oraz poruszać się po terenie zakładu w czasie i miejscach ustalonych w porządku wewnętrznym określonym przez dyrektora zakładu.
- Mogą być zatrudnieni poza terenem zakładu w systemie zmniejszonego konwojowania lub bez konwojenta albo na pojedynczych stanowiskach pracy, mogą także- po uzyskaniu zezwolenia dyrektora- brać udział w nauczaniu, szkoleniu i zajęciach terapeutycznych poza zakładem.
- Dodatkowo administracja może organizować grupowe zajęcia kulturalno- oświatowe i sportowe poza zakładem.
- Istotnym elementem jest możliwość uzyskania przepustek, ale nie częściej niż raz na dwa miesiące i na okres nie przekraczający łącznie 14 dni w roku.
- Regulamin przewiduje trzy widzenia w miesiącu, oraz możliwość sprawowania kontroli nad widzeniami czy korespondencją. Młodociany w zakładzie karnym typu półotwartego - korzysta z 4 widzeń w miesiącu.

Typy zakładów karnych

W zakładzie karnym typu otwartego art. 92 k.k.w. :

- Cele mieszkalne są otwarte całą dobę.
- Pierwszeństwo przed zatrudnieniem z zakładu przypada zatrudnieniu na zewnątrz (**art.92 k.k.w.**).
- Skazani mogą otrzymywać z depozytu zakładowego pieniądze pozostające do ich dyspozycji, mogą też uzyskać zezwolenie dyrektora na indywidualny udział w zajęciach i imprezach kulturalno-oświatowych poza zakładem.
- Mogą uzyskać przepustki na czas nie przekraczający 28 dni w roku, nie częściej niż raz w miesiącu.
- Mają oni prawo do korzystania z nieograniczonej liczby widzeń w dniach i godzinach wyznaczonych porządkiem wewnętrznym zakładu.
- Rozmowy w trakcie widzeń oraz korespondencja nie podlegają kontroli.

Typy zakładów karnych

Podsumowanie

- Jeżeli postawa i zachowanie skazanego za tym przemawiają przenosi się go z zakładu karnego typu zamkniętego do zakładu typu półotwartego lub otwartego (**zasada wolnej progresji, art. 89 §1 k.k.w.**).
- Wyjątek dotyczy skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności- rozpoczynają oni karę zawsze w zakładach karnych typu zamkniętego, można ich przenieść do zakładu typu półotwartego po odbyciu co najmniej 15 lat kary, a do zakładu otwartego po odbyciu co najmniej 20 lat kary (**art. 89 §2 k.k.w.**).
- Ujemna ocena postawy i zachowania skazanego, a także względy bezpieczeństwa mogą powodować przeniesienie go do zakładu karnego typu półotwartego lub zamkniętego.
- Kobiety w pierwszej kolejności należy umieszczać skazane w zakładach typu półotwartego **art. 87§2 K.K.W.** (kobiety znoszą izolację penitencjarną gorzej od mężczyzn, szczególnie w warunkach zakładu karnego typu zamkniętego)

Typy zakładów karnych

Podsumowanie

- Jeżeli postawa i zachowanie skazanego za tym przemawiają przenosi się go z zakładu karnego typu zamkniętego do zakładu typu półotwartego lub otwartego (**zasada wolnej progresji, art. 89 §1 k.k.w.**).
- Wyjątek dotyczy skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności- rozpoczynają oni karę zawsze w zakładach karnych typu zamkniętego, można ich przenieść do zakładu typu półotwartego po odbyciu co najmniej 15 lat kary, a do zakładu otwartego po odbyciu co najmniej 20 lat kary (**art. 89 §2 k.k.w.**).
- Ujemna ocena postawy i zachowania skazanego, a także względy bezpieczeństwa mogą powodować przeniesienie go do zakładu karnego typu półotwartego lub zamkniętego.
- Kobiety w pierwszej kolejności należy umieszczać skazane w zakładach typu półotwartego **art. 87§2 K.K.W.** (kobiety znoszą izolację penitencjarną gorzej od mężczyzn, szczególnie w warunkach zakładu karnego typu zamkniętego)

Systemy wykonywania kary pozbawienia wolności

- ▶ Obowiązujący kodeks karny wykonawczy w art. 81 stanowi, że karę pozbawienia wolności wykonuje się w systemie:
 - Programowanego oddziaływania
 - Terapeutycznym
 - Zwykłym

To kodeksowe określenie nie wyczerpuje problematyki systemów wykonywania kary, ponieważ mają one różne odniesienie w poszczególnych rodzajach i typach zakładów karnych.

Systemy wykonywania kary pozbawienia wolności

- ▶ O tym, w którym systemie skazani odbywają kary zgodnie z obowiązującymi przepisami, decydują:
 - Sąd orzekający (który może orzec jedynie o wykonywaniu kary w systemie terapeutycznym)
 - Sąd penitencjarny oraz
 - Komisja Penitencjarna

- ▶ Należy pamiętać, że wpływ na wyznaczenie określonego systemu wykonywania kary, niekiedy nawet decydujący mają również sami skazani, składając stosowne wnioski, jak też wyrażając zgodę na zastosowanie wybranego systemu, w czym ujawnia się zasada podmiotowego postępowania ze skazanymi.

System programowanego oddziaływania

Zasadą jest system programowanego oddziaływania

- ▶ **Odbywanie kary pozbawienia wolności w systemie programowanego oddziaływania!**
- Jest to podstawowy sposób wykonywania kary pozbawienia wolności i on najpełniej służy resocjalizacji skazanych tj. zmianie postaw osadzonych, poprzez ugruntowanie społecznie akceptowanego systemu wartości, a także umożliwienie skazanym niezbędnych umiejętności społecznych i zawodowych, bez których nie będzie możliwa pomyślna ich readaptacja społeczna po zwolnieniu z zakładu karnego
- w systemie programowego oddziaływania odbywają karę obowiązkowo - *młodociani*, a także *dobrowolnie skazani dorośli*, którzy po przedstawieniu im projektu programu oddziaływania *wyrażają zgodę na współudział w jego opracowaniu i wykonaniu* - **art. 95§1 K.K.W.**
- Dla większości skazanych jest to dobrowolny system (odstępstwo: *młodociani*, których powinno się resocjalizować- wtedy bez ich zgody)

System programowanego oddziaływania

Niepowodzenie w realizacji przyjętego programu? Co dalej?

- Jeżeli ujawniło się, że skazany jest głęboko zaburzony psychicznie, czego z początku nie można było stwierdzić (nie wszyscy odbywający karę w systemie programowanego oddziaływania są poddawani odpowiednim badaniom osobopoznawczym w ośrodku diagnostycznym).
- Podobnie jeśli w trakcie wykonywania kary pozbawienia wolności w systemie programowanego oddziaływania okaże się, że wykryte w toku początkowo dokonanej klasyfikacji nadużywanie alkoholu jest już **chorobowym uzależnieniem od alkoholu** i wymaga leczenia.
- Jeśli u skazanego, który początkowo znajdował się w dobrym stanie psychicznym, pod wpływem warunków odbywania kary, zachowania współskazanych, zmienionej sytuacji rodzinnej lub z innych przyczyn **mogą wystąpić zaburzenia zachowania**
 - ▶ Wówczas skazanego przenosi się do systemu terapeutycznego, jeśli zachodzą warunki wymienione w kodeksie.
 - ▶ Poddaje się go odpowiedniemu leczeniu bądź terapii, aż do osiągnięcia określonej poprawy w fizycznym lub psychicznym stanie zdrowia.

System programowanego oddziaływania

Niepowodzenie w realizacji przyjętego programu? Co dalej?

- W przypadku gdy odbywanie kary w systemie programowanego oddziaływania skończyło się niepowodzeniem i trzeba z niego zrezygnować i następnie skierowano skazanego do odbywania kary pozbawienia wolności w systemie terapeutycznym **to nie ma przeciwwskazań, żeby po pomyślnie zakończonym leczeniu lub kuracji odwykowej** takiemu skazanemu ponownie umożliwić odbywanie kary w systemie programowanego oddziaływania.

System terapeutyczny

System terapeutyczny obejmuje kilka różniących się kategorii skazanych:

- Z zaburzeniami psychicznymi niepsychotycznymi (ale nie chorych psychicznie) w tym skazanych za przestępstwa przeciwko wolności seksualnej
- Upośledzonych umysłowo
- Uzależnionych od alkoholu, innych środków odurzających lub psychotropowych (przede wszystkim narkotyków lub dopalaczy)
- Niepełnosprawnych fizycznie
- W systemie terapeutycznym mogą też odbywać karę skazani z wszystkich kategorii i grup klasyfikacyjnych, jeżeli tylko spełniają przesłanki **uzasadniające oddziaływania specjalistyczne**
 - ▶ Są to skazani, którzy wymagają stosowania środków leczniczych, terapeutycznych i oddziaływania odwykowego: zarówno **dobrowolnie zgadzający się na oddziaływania terapeutyczne**, jak i skazani wobec których zastosowanie ma **przymusowe umieszczenie w systemie terapeutycznym**

System terapeutyczny

System terapeutyczny obejmuje kilka różniących się kategorii skazanych:

- **Skazani niepełnosprawni fizycznie** : osoby kalekie, chronicznie chore, jeżeli te schorzenia wpływają w znacznym stopniu ograniczająco na wykonywanie różnorodnych funkcji ciała ludzkiego.
- **Również skazani w podeszłym wieku** - jeżeli naturalne funkcje ich organizmu są w znacznym stopniu i w sposób trwały ograniczony
- **Różnorodność cech i właściwości patologicznych** charakteryzujących skazanych, kierowanych do terapeutycznego systemu wykonywania kary pozbawienia wolności - przekłada się na wielość specjalności lekarskich i psychologicznych, które będą miały zastosowanie w tym systemie oddziaływania (**psychoterapie, psychokorekcja, psychoedukacja, rehabilitacja**)

System terapeutyczny

Zgodnie z brzmieniem art. 96 § 4 k.k.w. karę pozbawienia wolności w systemie terapeutycznym wykonuje się przede wszystkim w oddziale terapeutycznym o określonej specjalizacji.

W ramach polskiego systemu penitencjarnego wydzielono zatem **cztery typy takich oddziałów** przeznaczone odpowiednio dla skazanych:

1. z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo
 2. uzależnionych od alkoholu
 3. uzależnionych od środków odurzających i substancji psychotropowych
 4. niepełnosprawnych fizycznie
- wszyscy pozostali skazani nieskierowani do systemu programowanego oddziaływania oraz do systemu terapeutycznego odbywają karę w **systemie zwykłym art.98 K.K.W.**